

Novi stalni postav Arheološkog muzeja u Zagrebu

Prikaz

„Nakon više od četiri godine Arheološki muzej u Zagrebu se u potpunosti otvara javnosti”, poručio je na tiskovnoj konferenciji 16. srpnja 2024. godine ravnatelj muzeja, Ivan Radman-Livaja, uoči službenog otvorenja. U srijedu, 17. srpnja, Muzej napokon otvara svoja vrata, te su sva tri kata dostupna posjetiteljima. Prvi je kat, posvećen povremenim izložbama, otvoren još prošle godine, a obnova palače Vranczany-Dobrinović nakon potresa izvršena je u vrijednosti od 2 milijuna eura, uz što se provodila i restauracija 109 od ukupno 178 oštećenih muzejskih eksponata.

Na prvom se katu muzeja trenutno nalazi izložba „*Citius, Altius, Fortius – Communiter*, antičke i moderne Olimpijske igre”, dok su preostala dva kata posvećena zbirkama stalnog postava – prapovijesnoj, numizmatičkoj, egipatskoj, antičkoj i srednjovjekovnoj zbirci. Kronološki slijed postava kreće na trećem katu s prapovijesnom i egipatskom zbirkom. Početak izložbe obilježen je vremenskim lentama i općim informacijama o prapovijesnim razdobljima, nakon kojih je izložen zasigurno najpoznatiji predmet hrvatske arheologije – posuda u obliku ptice iz Vučedola, poznatija kao vučedolska golubica. Asortiman izložbenih predmeta uključuje paleolitičku keramiku, oruđe i nakit sopotske, starčevačke i vinčanske kulture, bakrene predmete kostolačke, badenske i vučedolske provenijencije te nalaze brončanog i zlatnog nakita iz nekolicine brončanodobnih ostava. Tijek prapovijesne zbirke prate i edukativne ilustracije na zidovima koje pobliže dočaravaju svakodnevni život, izgled, nošnju i zanimanja ondašnjih ljudi. U sklopu eksponata željeznog doba nalaze se i predmeti japodske kulture kao što su ratnička i konjanička oprema, keramičke posude te skupina jantarnih predmeta, uglavnom nakita. Jantar je kao materijal karakterističan za japodsku kulturu u čija naselja dopijeva tijekom 12. i 11. st. pr. Kr., zasigurno trgovinom preko „jantarnog puta”. U ovom je kontekstu izložena i rekonstrukcija tzv. mazinske ostave nađene nedaleko Gračaca u Lici, a koja sadržava numizmatičke predmete iz rimskog republikanskog doba i ptolemejskog Egipta. Riječ je o primjercima *aes rude*, *aes signatum* i *aes grave*, novca s područja Italije, sjeverne Afrike i Grčke, te raznim ulomcima uporabnih i ukrasnih predmeta.

U sljedećoj je prostoriji postavljena numizmatička zbirka koja broji više od 250 tisuća primjeraka, što je čini najvećom numizmatičkom zbirkom u Hrvatskoj. Sadrži numizmatičke predmete iz razdoblja najranijih lidijskih statera do suvremenog hrvatskog eura. Izložena numizmatika uključuje lidijski, fokejski i keltski novac, novac kasnoantičkih careva i onaj kovan u kovnici u Sisciji, te novovjekovne primjerke kao što su novac Nikole III. Zrinskog i bana Josipa Jelačića.

Na kraju prapovijesnog dijela postavljena je virtualna produkcija kaptolskog ukopa iz starijeg željeznog doba.

Slika 1: Brončanodobni predmeti (snimila I. Krnežić)

Na trećem se katu nalazi egipatska zbirka s kolekcijom predmeta uglavnom iz III. međurazdoblja, kasnog razdoblja te ptolemejske vladavine. Egipatska je zbirka dio fundusa muzeja još od 19. stoljeća kada je osnovan Narodni muzej. Prvi i najveći dio zbirke otkupio je biskup Juraj Strossmayer od austrijskog feldmaršala Franza Kollera 1868. godine. Zbirka sadržava predmete funerarnog i zavjetnog karaktera poput kanopa, amuleta, votivnih figura te ulomaka stela i papirusa. Među izložbenim materijalom mogu se naći i predmeti svakodnevne upotrebe, primjerice pisarski pribor, češljevi, sandale te nakit izrađen od fajanse. Dakako, centralna su točka ove zbirke tri drvena antropomorfna sarkofaga. Riječ je o sarkofazima triju žena: Šepenum, Kareset i Kaipamau. Prva dva pripadaju ptolemejskom razdoblju, dok se treći datira u 10–8. st. pr. Kr. Sarkofag Kaipamau dospio je u AMZ sedamdesetih godina 20. stoljeća kao dar egipatske vlade za sudjelovanje u UNESCO-voj akciji spašavanja spomenika u Nubiji, a pripadao je Amonovoj svećenici.

U sklopu egipatske zbirke nalazi se i etruščanska soba koja sadrži vjerojatno najprestižnije eksponate zagrebačkog Muzeja – zagrebačku mumiju i zagrebačku lanenu knjigu. Mumija i lanena knjiga darovani su 1862. godine tadašnjem Narodnom muzeju, kao izvršenje oporuke Mihaela pl. Barića, a koji je iste kupio tijekom putovanja u Egipat. Iako mumija dolazi iz Egipta, zamotana je u povoj ispisan etruščanskim pismom. *Liber linteus Zagrabienensis* (*Zagrebačka lanena knjiga*) danas stoji kao najduži poznati tekst pisan etruščanskim jezikom. Pretpostavlja se da se radi o ritualnom tekstu, a paleografskim su analizama potvrđena imena nekoliko etruščanskih božanstava.

Slika 2: Ušabti figure (snimila I. Krnežić)

Antička zbirka izložena je na drugom katu, a sastoji se od grčkih i rimskih predmeta svakodnevne, pogrebne, duhovne, administrativne i obrtničke upotrebe. Pri ulazu na izložbu postavljena je najveća zbirka grčkih oslikanih vaza u Hrvatskoj, koja je u potresu 2020. pretrpjela štetu na 25 primjeraka. Vaze su putem aukcija i otkupa privatnih zbirki dopremljene iz Grčke, Italije i Cipra. One prate razvojni slijed grčkog slikarstva od geometrijskog i *orientalizante* stila, preko crno i crvenofiguralnog slikarstva do *gnathia* stila helenističke keramike.

Ostatak je postava podijeljen po određenim aspektima svakodnevnoga života. Soba posvećena grčkoj kolonizaciji Jadrana u 4. st. pr. Kr. sadržava nekolicinu epigrafskih i numizmatičkih predmeta važnih za ubikaciju, dataciju i opći razvoj helenskog naseljavanja jadranske obale. Jedan takav epigrafski spomenik je, naravno, Lumbardska psefizma, dekret o osnivanju isejske agrarne kolonije u Lumbardi na otoku Korčuli iz 3. st. pr. Kr. Slijedi prikaz dolaska Rimljana na hrvatsko tlo i uspostave rimske vlasti. Izloženi su razni primjerci rimske vojne opreme poput kaciga, mačeva, knemida i sl., ali i predmeti svakodnevne uporabe kao što su patere koje su vojniku bile potrebne za kuhanje. Izloženo je i nekoliko vojničkih diploma, pravnih dokumenata koji daju uvid u podrijetlo i etnicitet pojedinog vojnika, službu u određenoj legiji te garantiraju peregrinskom vojniku rimsko građansko pravo. Posredstvom rimske aktivnosti na hrvatskom povijesnom prostoru dolazi do razvijanja infrastrukture dotad manje urbaniziranih područja, primjerice Panonije. Rimljani su prometno povezali Dalmaciju i Panoniju gradnjom cesta, što je pobliže opisano izloženim primjercima zidarskog alata, mljokazima te rekonstrukcijom rimskih kola iz antičkog Ludbrega. U sljedećoj su prostoriji prikazani proizvodi različitih zanata i aktivnosti kojima se prosječni Rimljanin bavio tijekom života. Izloženi su metalurški predmeti, pribor za pisanje i tkanje, kuhinjsko posuđe i medicinska

pomagala te predmeti zabavnog karaktera poput igraćih kocki i kazališnih maski.

Sljedeći segment antičke zbirke čine predmeti umjetničke i duhovne prakse. U središtu prostorije postavljena je glava djevojke iz Solina, tzv. Solinjanka, za koju se pretpostavlja da prikazuje caricu Plautilu, suprugu cara Karakale. Slojevitost religije na hrvatskom povijesnom prostoru tijekom antičkoga razdoblja savršeno je prikazana putem zavjetnih spomenika i manjih zavjetnih figura posvećenih različitim religijama. Naime, ovaj je prostor kroz povijest bio dodirna točka zapadnih i istočnih utjecaja, što je rezultiralo složenom etničkom i religijskom strukturom. Nekoliko skulptura članova grčko-rimskog panteona, heroja i mitoloških likova stoji uz reljefe i skulpturalne prikaze ilirskog Silvana, brončanu glavu Mitre iz Siscije te razne amulette i brončane figure egipatskih božanstava. Antički period simbolično završava prilogom o zagrobnom životu gdje je izloženo nekoliko urni, žrtvenika i ulomaka pogrebnih stela.

Slika 3: *Grčko-rimska skulptura* (snimila I. Krnežić)

Kasna antika, kao prijelazno razdoblje iz antike na rani srednji vijek, definirana je prvenstveno pojavom kršćanstva. Križ se kao motiv počinje pojavljivati na nakitu, privjescima i sličnim ukrasnim predmetima. Prijelaz na srednji vijek prate i česti dolasci i provale Avara, Slavena i ostalih „barbarskih” naroda. Njihovo je prisustvo zabilježeno ostacima ratničke i konjaničke opreme – mačevima, kopljima, ostrugama, kacigama i sličnim predmetima, te fibulama, sljepoočničarkama i drugim oblicima nakita i ukrasnog materijala. Srednjovjekovni horizont na hrvatskom prostoru

obilježavaju groblja i crkveni konteksti kao primarna nalazišta arheološkog materijala. Ističu se nalazi s lokaliteta naselja i grobalja bjelobrdske kulture, pretežito slavenske kulture 10. i 12. stoljeća, a koja je ime dobila po eponimnom groblju Bijelo brdo kod Osijeka. Stoga su izložbeni predmeti većinski grobni prilozi, u najvećem broju nakit. Zbirku čini širok asortiman ranosrednjovjekovnih naušnica, sljepoočničarka, ogrlica, torkvesa, fibula i sličnih ukrasnih predmeta. Crkvena je arhitektura bitan faktor u srednjovjekovnoj arheologiji, pa su ulomci oltarnih pregrada, stupova i kapitela dobar pokazatelj umjetničkog stila i razvoja tijekom hrvatskog srednjeg vijeka. Krase ih motivi kao što su pleter, križevi, kuke i biljne vitice. Među ovakvim spomenicima izložen je i slavni Branimirov natpis, ulomak oltarne pregrade s imenom kneza Branimira iz 888. godine. Spomenik je pronađen 1871. godine u Gornjem Muću, kao prvi nalaz imena hrvatskog vladara. U kontekstu narodnog preporoda otvorio je novi interes i razvojnu epohu u području hrvatske nacionalne arheologije.

Slika 4: Srednjovjekovni nakit (snimila I. Krnežić)

Novi, restaurirani stalni postav Arheološkog muzeja u Zagrebu ostao je vjeran onome pretpotresnom. Uz male ili minimalne preinake Muzej je uspješno vratio stari sjaj mnogobrojnom arheološkom materijalu i općem doživljaju arheološke baštine prapovijesti, antike te srednjega vijeka na hrvatskom povijesnom prostoru.

Ivana Krnežić